

pripremili smo i/ili preveli za vas

Djetetovo prvo svjesno djelo samostalnosti je obrana od onih koji mu žele pomoći

Kako omogućiti djeci da se osjećaju zaštićenom

Kako zadovoljiti pravo djeteta na slobodu i istraživanje a pritom ne ugroziti njegovu sigurnost - pitanje je na koje odgovor traže brojni odgajatelji i roditelji. Uz to što nastoji odgovoriti na ovo pitanje, članak otkriva i koje sve preduvjete treba zadovoljiti dječji vrtić kako bi pridonio djetetovoj sigurnosti.

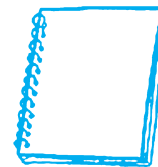
Zvezdana Veselinović,
psihologinja
Dječji vrtić 'Maslačak'
Zaprešić

Prava i zaštićenost djece

Djeca se rađaju s temeljnim ljudskim slobodama i pravima. No usprkos činjenici da je osnovno pravo svakog čovjeka – pravo na slobodu, s obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost djece, pokazala se potreba za posebnim isticanjem prava djeteta na zaštitu, koje je naoko u suprotnosti s

pravom djeteta na slobodu. Naime, djeca se tradicionalno doživljavaju kao osobe koje trebaju zaštitu, a manje kao one koje imaju prava i koje mogu djelovati. Iz te perspektive djeca se doživljavaju tek kao budući odrasli, a djetinjstvo tek kao tranzicijsko razdoblje na putu prema odraslosti. U novijoj perspektivi dijete dobiva ulogu subjekta i aktivnog člana zajednice, a djetinjstvo se smatra razdobljem u kojem ono mora živjeti svoja prava, a ne čekati buduća vremena da ih ostvari (D. Maleš, M. Milanović, I. Stričević, 2003.).

Suvremeni život, uza sav napredak i prednosti koje se odražavaju na rast i razvoj djeteta, obiluje i ne-

gativnim utjecajima u području fizičkog okruženja djeteta, njegovog psihosocijalnog odrastanja i osamostaljivanja. Nepovoljne okolnosti i uvjeti djetetova odrastanja mogu imati ozbiljne posljedice za njegovo psihofizičko zdravlje, opću sigurnost i život. Neki od tih problema uočavaju se i u neposrednom radu s djecom u vrtiću. Sustavna višegodišnja praćenja upućuju na trend povećanja rizičnog ponašanja i ozljeđivanja djece u igri. Uzroke je moguće pronaći u nekim razvojnim osobitostima i posebnim potrebama djece, modelima odgojne prakse i organizacijsko-materijalnim uvjetima za ostvarenje procesa (stručni tim DV 'Ivana Brlić - Mažuranić', 2006.).

Potreba za sigurnošću i zaštitom

Prema Konvenciji o pravima djeteta 'svako dijete treba stabilno okruženje i stalne brižne odrasle kako bi se osjećalo sigurno i zaštićeno'. To je uvjet njegova zdrava tjelesnog i psihičkog razvoja. Ljudska prava, a time i prava djeteta, temelje se na osnovnim ljudskim potrebama. A. H. Maslow (prema Fulgosi, 1981.; Beck, 2003.) je kao temeljne ljudske potrebe naveo: fiziološke potrebe, potrebu za sigurnošću, pripadanjem, ljubavlju, samopoštovanjem i poštovanjem od strane drugih, te potrebu za samoaktualizacijom. Dakle, sigurnost je jedna od temeljnih ljudskih potreba. To je potreba za stalnošću, redom, rasporedom, strukturom - potreba za predvidivošću događaja u bližoj ili daljnjoj budućnosti. Potreba za sigurnošću prisutna je kod osoba koje *vole stabilnost i izbjegavaju rizike*, kao i kod onih koje nastoje postići i sačuvati uvjete u kojima su im *ispunjene temeljne egzistencijalne i druge važne potrebe* te kod osoba koje nastoje izbjeći neuspjeh, gubitak osobnog ugleda, stakusa ili (samo)poštovanja.

Nedostatak sigurnosti dijete će često iskazivati pokazivanjem straha. Izostanak osjećaja da je voljeno i da nekome pripada može izazvati

osjećaj tuge i usamljenosti, dok nemogućnost uspostavljanja odnosa u kojima će se dijete osjetiti da je poštovano od strane drugih može potaknuti ljutnju i iskazati se kao agresivno ponašanje prema sebi, drugima ili prema fizičkoj okolini (Maleš D., Milanović M., Stričević I., 2003.). Roditelji i druge odrasle osobe odgovorni su za stvaranje sigurnog okruženja, međutim, odgovorni su i za poučavanje djeteta o samostalnoj brizi za vlastitu sigurnost. Pravo je djeteta da se samostalno pobrine za vlastitu sigurnost, naravno u skladu s vlastitim sposobnostima.

Prema Konvenciji o pravima djeteta 'svako dijete treba stabilno okruženje i stalne brižne odrasle kako bi se osjećalo sigurno i zaštićeno'

...

Odgojne mjere za poticanje samostalnosti djeteta ujedno su pogodne i za poticanje njegova osjećaja sigurnosti

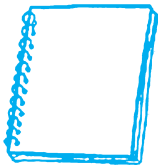
Samostalnost kao put k osjećaju sigurnosti

Biti samostalan znači činiti nešto bez pomoći drugih, u našem slučaju bez pomoći odraslih. Proces osamostaljivanja djeteta počinje od njegovog rođenja - ono želi nešto dohvatiti, samostalno se obući i svući, samo jesti i slično. Dijete to ne čini na poticaj odraslih, nego ga tim putem vodi priroda njegova razvoja. Samostalnost nije statična, ona je dinamičan proces osvajanja okruženja vlastitim pokušajima (prema Mariji Montessori) s ciljem ostvarenja slobode. Dijete posjeduje nagon samostalnog djelovanja. Djetetovo prvo svjesno djelo samostalnosti je obrana od

onih koji mu nude pomoć u djelovanju. Ono želi stjecati vlastita iskustva u okruženju i spoznati ih kroz osobni napor. Dijete je radozno i otvoreno pa želi što više samostalno opažati, smišljati, činiti, samostalno odlučivati i provjeravati rješenja. Samostalnost je djetetova razvojna potreba i oblik ponašanja u skladu s kojim sve više razvojno napreduje ako ga se u tome ne sprječava i ne ometa, nego mu se pružaju za to potrebni uvjeti (Holahan, 1982.; Vietch, i Arkkelin, 1995.; Bell i ostali, 1996.). Dijete želi samo činiti ono što može učiniti samo i ne želi da drugi to čine umjesto njega. Odgoj za samostalnost podrazumijeva pomoć djeci da si sami pomognu.

Promjene koje se događaju u teoriji i praksi predškolskog odgoja idu sve više za tim da se transformira dosadašnja slika o djetetu (njegovim potrebama, interesima, razvojnim sposobnostima) kao i tradicionalna uloga odgajatelja. Rezultat te transformacije drukčiji je pristup djetetu i shvaćanju njegove samostalnosti. Pojam 'samostalnost' ponekad se sužavao samo na higijenske i radne navike, a radi se o puno kompleksnijem pojmu koji se proširuje i na socijalno i na kognitivno područje. Oni koji odgajaju trebaju uočiti razliku između služenja djetetu i posluživanja djeteta. Djetetu treba pomoći da svojim snagama radi, želi i misli. To je svojevrsna umjetnost služenja duhu djeteta. Rastući u duhovnoj samostalnosti, dijete razvija samostalnost mišljenja (razvoj pamćenja, inteligencije, razumijevanje odnosa između stvari i djelovanja, kombiniranje i povezivanje različitih informacija). Socijalna samostalnost zapravo znači da je dijete sposobno ulaziti u odnose s drugima u svojoj okolini, iako osamostaljujući se postaje sve neovisnije od njih, te da dijete postaje dio svoje socijalne sredine i na taj način je dalje razvija.

Dijete samostalno izabire aktivnosti i partnere u igri, rješava vlastite probleme, donosi odluke, poštuje sebe i druge, zastupa

pripremili smo i/ili preveli za vas

Biti samostalan znači činiti nešto bez pomoći odraslih

svoja prava. Da bi dijete to moglo ostvariti, tj. da bi moglo postati i ostati samostalno, ono u institucionalnom okruženju mora doživljavati poštovanje, razumijevanje, prihvaćanje njegova razmišljanja, povjerenje u njega i njegove sposobnosti. Djeca koju odgajatelji i drugi odrasli u njihovom okruženju ohrabruju da slijede svoje interese, razvijaju se u samostalne i samopouzdanе osobe pune inicijative. Djeca svakodnevno uče i spoznaju koliko je određen čin rizičan i koje su eventualne posljedice tog čina. Usto, prepoznaju prisutnost opasnosti, razmišljaju o posljedicama i s vremenom razvijaju vještine samozaštite. Četverogodišnje dijete, na primjer, zna da ne smije dirati vruću zdjelu sa štednjaka te je u stanju pozvati majku kad to čini nje-

gov mlađi brat ili sestra. Nijedan roditelj ne želi da njegovo dijete živi u strahu, ali isto tako ne želi da njegovo dijete bude neustrašivo. Stoga je vrlo bitno da djeca nauče sama prepoznati opasnost. Sposobnost kontrole osjećaja, koju bi trebalo prakticirati pri prepoznavanju opasnosti, vještina je koju je najteže naučiti. No ona se stječe u predškolskoj dobi, kad djeca kontroliraju svoje reakcije i osjećaje. Tada djeca prisebnost uglavnom prakticiraju u novonastalim situacijama kao što je prvi dan u vrtiću i upoznavanje s novim prijateljima, kad su u stanju potisnuti i kontrolirati osjećaj uplašnosti.

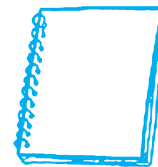

Samostalnost kao osobina ličnosti usko je vezana za socijalizaciju, uspješnost i snalažljivost u

radnoj sredini. Ona je također i temeljna pretpostavka kreativnog razvoja osobnosti, kao i djetetove percepcije vlastite sigurnosti u okruženju u kojem boravi (vrtić, dom, ulica, igralište). Zato su sve odgojne mjere za poticanje samostalnosti djeteta ujedno i pogodne za poticanje njegova osjećaja sigurnosti (Olszewski-Kubilius, 2005.).

Kako roditelji mogu pridonijeti djetetovoj samostalnosti?

Ponajprije, roditelji trebaju biti otvoreni za nove ideje, poticati dječju samostalnost i hrabriti dijete u njegovim nastojanjima. Iako je njihova namjera samo da pomognu djetetu u radu, trebaju ga pustiti da samostalno obavi određene radnje. Dijete će se nakon uloženog napora i nakon što je samo nešto učinilo osjećati kompetentnije i zadovoljnije napravljenim. S druge strane, samostalnost i nezavisnost roditelja jest dobar preduvjet kreativnom razvoju djeteta, dok je vezanost djeteta za roditelje više preduvjet dobrom intelektualnom razvoju. Ipak, najbolje je po pitanju dječje samostalnosti od roditelja naći sredinu: omogućiti djetetu slobodno izražavanje ideja i samostalan rad, ali opet ne dopustiti da dijete u potpunosti samo radi, već s vremena na vrijeme pregledati napravljeno, pohvaliti dijete, pomoći mu ako je potrebno i ohrabriti ga za daljnji rad. Važno je utvrditi preferira li dijete raditi samostalno ili uz pomoć drugih, te u skladu s tim i postupati. Najvažnije je da roditelji prilikom kreativnog izražavanja njihove djece budu nenametljivi i spontani. Važno je također da djeci ne nameću svoja kreativna rješenja, kako se njima djeca ne bi povodila u daljnjem radu i na taj način 'kopirala' rad odraslih, a samim tim i 'stopirala' svoje kreativne ideje. Treba pustiti dijete da samo stvara i da se slobodno izražava. Roditelji pomažu djetetu pronaći vlastiti identitet i razviti kreativnost ako dopuštaju otvoreno izražavanje ideja i nezavisnih misli, ako

Stručnjaci iz područja predškolskog odgoja i obrazovanja identificirali su četiri aspekta sigurnosti i mjere zaštite u dječjem vrtiću:

1. Fizičke mjere zaštite – sigurnost okruženja
2. Mjere za očuvanje i unapređenje djetetovog zdravlja
3. Sigurnost ozračja – psihosocijalne mjere zaštite
4. Aktivnosti samozaštite i samoočuvanja djeteta

smanjuju identifikaciju roditelj-dijete ne umanjujući pritom povezanost, ljubav i podršku. (Olszewski-Kubilius, 2005).

Kako vrtić može pridonijeti djetetovoj sigurnosti?

Promišljena i kontinuirana briga za zdravlje i sigurnost djece uključuje izravnu skrb (osiguravanje uvjeta za djetetovu fizičku sigurnost i stjecanje osjećaja sigurnosti) i neizravnu skrb (poticanje djetetove samostalnosti). Primarna prevencija smatra se pravim načinom sprječavanja mogućih problema. Preventivni programi zahtijevaju dobro razrađenu strategiju koja podrazumijeva raznolikost razina djelovanja, od djeteta samog i njegove obitelji do vrtića kao socijalne zajednice. Stručnjaci iz područja predškolskog odgoja i obrazovanja identificirali su četiri aspekta sigurnosti i mjere zaštite u dječjem vrtiću (prema Dječji vrtić 'Ivana Brlić Mažuranić', 2006.):

1. Fizičke mjere zaštite – sigurnost okruženja:

- unapređenje materijalnih uvjeta unutarnjeg i vanjskog prostora
- unapređenje organizacijskih uvjeta
- korištenje svih ljudskih resursa za povećanje nadzora nad sigurnošću okruženja

2. Mjere za očuvanje i unapređenje djetetovog zdravlja

- sanitarno-higijenske i protuepidemijske mjere
- unapređenje prehrane
- edukacija o prevenciji bolesti i pružanju prve pomoći

- dječji projekti usmjereni na samozaštitu i samopomoć

3. Sigurnost ozračja – psihosocijalne mjere zaštite

- primjerena komunikacija i interakcija odgajatelja s djecom
- podržavajući postupci i poruke odgajatelja (pravednost odgajatelja)
- zajednički utvrđena grupna pravila

4. Aktivnosti samozaštite i samoočuvanja djeteta

- razvoj pozitivne afirmacije
- razvoj emocionalne inteligencije
- razvoj socijalne kompetencije
- razvoj komunikacijskih vještina
- prevencija rizičnog ponašanja.

Preventivni programi integrativno obuhvaćaju mjere za povećanje fizičke i psihosocijalne sigurnosti djeteta, unapređenje njegova zdravlja kao i odgojne postupke koji osnažuju pozitivne unutarnje potencijale djeteta u cilju samozaštite i samoočuvanja. Pravo je djeteta da živi u okruženju u kojem će se osjećati sigurnim i zaštićenim, a obveza je odraslih da mu takvo okruženje osiguraju, ali i da pouče dijete kako da se skrbi o vlastitoj sigurnosti, da mu pomognu da razvije samostalnost i odgovornost za svoje postupke. To znači da roditelj mora pronaći ravnotežu između skrbi za dijete i njegove zaštite, s jedne strane, i poticanja razvoja samostalnosti i odgovornosti djeteta, s druge strane. Poučavati djecu vlastitoj sigurnosti znači učiti ih pravilima ponašanja kako bi se naučila skrbiti o sebi. To uključuje jasno postavljanje granica s obzirom na dob i zrelost djeteta. Djeca uvijek traže više samostalnosti od one

koja ime je dopuštena. Koliko djetetu dati slobode – roditelj odlučuje na temelju djetetove zrelosti, njegovih sposobnosti razumijevanja i okolnosti. Igra s djetetom i pričanje priča način su da se dijete pouči opasnostima i vlastitoj sigurnosti bez da ga se neprestano sprječava u njegovu samostalnom djelovanju. Mala djeca situacije iz igre i priča često prenose u stvarni život. Trogodišnja i starija djeca sposobna su naučeno u jednom kontekstu prenijeti u sličnu situaciju. Igre tipa 'što ako...' mogu pomoći djetetu da, bez straha i prijetnji, nauči poželjno reagirati u pojedinoj situaciji s ciljem vlastite zaštite. Ove igre razvijaju sposobnost uviđanja i predviđanja mogućih posljedica pojedine radnje ili akcije. Pritom ne treba sva pitanja usmjeriti na zaštitu jer prevelika usmjerenost djeteta na opasnost u njemu može razviti pretjerani strah ili ga pak desenzibilizirati za stvarne opasnosti (D. Maleš, I. Stričević, 2005.). Da bi objedinili sve ove zahtjeve u jednu jedinstvenu strategiju, stručnjaci iz dječjih vrtića planiraju sljedeće razine djelovanja, za pospešenje djetetova osjećaja sigurnosti (prema Dječji vrtić 'Ivana Brlić Mažuranić', 2006.):

A. Rad s roditeljima

- informativna razina
- edukativna razina
- savjetodavna razina
- aktivna participacija

B. Edukacija odgajatelja

- osvješćivanje i razumijevanje problema
- identifikacija rizičnih situacija i ugrožavajućih čimbenika
- integracija preventivnog programa sigurnosti u odgojnu praksu
- razvoj sigurnosti odgajatelja i smanjenje profesionalnog stresa.

Svaka od ovih razina podrazumijeva veliki broj metoda i aktivnosti koje pridonose djetetovom osjećaju zaštićenosti.